

16. Стефанчук Р. О. Образа / Р. О. Стефанчук // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Т. 4. – К. : Українська енциклопедія, 2002. – С. 228.

17. Яші Ланж. Висновки / Яші Ланж // Жити разом: Посібник з норм Ради Європи щодо внеску ЗМІ в поліпшення соціальної згуртованості, міжкультурного діалогу, взаєморозуміння, терпимості та демократичної участі. – Рада Європи, 2010. – С. 49–50.

18. Mendel T. Hate Speech Rules under International Law [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law-democracy.org/wp-content/uploads/2010/07/10.02.hate-speech.Macedonia-book.pdf>.

Львова О. Л. «Hate speech» – дискримінація чи обмеження свободи слова? (Аналітична розвідка)

У статті розглядаються проблеми визначення та застосування поняття «мова ворожнечі» («hate speech»). Наголошується, що це поняття є досить новим у правовому дискурсі. Вивчаючи критерії розпізнавання цього явища, звертається увага на існуючу дилему його ідентифікації, яка полягає у тому, що одні вважають законодавче закріплення «hate speech» порушенням свободи слова, а інші – захистом людини від проявів ворожнечі та дискримінації. Зокрема, звертається увага на зміст поняття дискримінації. З огляду на це аналізується міжнародне та українське законодавство й практика його застосування і відмінні критерії.

Ключові слова: гідність, дискримінація, мова ворожнечі,клеп, образа, рівність, свобода слова.

Lvova O. L. «Hate speech» – discrimination or restriction of freedom of speech? (Analytical intelligence)

The article deals with the problems of defining the concept of «hate speech» and the problems of its application. It is noted that this term is quite new in legal discourse. Studying the criteria for recognizing this phenomenon, attention is drawn to the existing dilemma of its identification, which consists in the fact that some consider the legislative consolidation of «hate speech» as a violation of freedom of speech, and others – the protection of a person from manifestations of enmity and discrimination. In particular, attention is drawn to the content of the notion of discrimination. Given this, international and Ukrainian legislation and practice of «hate speech» are analyzed, and its distinctive criteria are also proposed.

The purpose of the article is to analyze the concept of «hate speech» and determine the criteria for its application in the field of human rights (as protection against discrimination, and not violation of freedom of speech).

In Art. 10 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms states that everyone has the right to freedom of expression. In this case, there is the question of limiting the freedom of speech, which is associated with their offensive, humiliating dignity, character. As you know, there is no single definition of the term «language of hatred» in international law. However, a number of international legal instruments define certain criteria for recognizing «hate speech». The question arises where is the boundary between freedom of expression, the language of hostility, insult, slander, and the right to non-discrimination?

In the aspect of freedom of speech, it is emphasized that even true, objective knowledge and reality in relation to another person must be construed in terms of its honor and dignity, to the extent that certain statements will not have the character of obvious insult and humiliation.

Restrictions on freedom of expression are possible only if the statement does not just seem to be discriminatory, which may be a subjective opinion, but contributes to the restriction of the recognition, exercise or exercise of rights and freedoms. The data of human rights and freedoms should not be arbitrary or desirable, and regulated by the relevant normative and legal acts.

In the process of studying national and international law and practice of its application, as well as legal doctrine, the author as a conclusion, sets out the following criteria for «hate speech»: the criterion of truth or slander; criterion of image or humiliation of the person's dignity (as manifested in the form of gestures or utterances); a criterion for aggression, physical violence, or an obvious incentive for such action; safety criterion, protection of law and order, health, public morals, etc.; a criterion for limiting or impeding the use of rights and interests envisaged by law.

Key words: dignity, discrimination, language of hostility, slander, image, equality, freedom of speech.

УДК 340.1

*Лариса Олександрівна Макаренко,
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

КОРУПЦІЯ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР РУЙНУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Корупція є своєрідним відображенням основних соціальних процесів, що відбуваються у державі та суспільстві, здійснює негативний вплив на економіку, політику, право, ідеологію тощо. Високий рівень корупції певною мірою є відображенням неефективності

влади, недосконалості найбільш важливих державних і суспільних інститутів. Тому вироблення та застосування дієвих заходів, які на практиці реалізували б верховенство права і допомагали б ефективно протистояти корупції, є пріоритетним завданням держави [1, с. 75].

Метою реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [24] визнано впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід на провідні позиції у світі. Досягнення таких цілей може бути реалізовано лише шляхом проведення численних та докорінних реформ у багатьох сферах суспільного життя, зокрема змін принципів і стандартів діяльності державної влади та управління, напрямів і методів здійснення економічної та соціальної політики, посилення безпеки й оборони, боротьби з корупцією, суттєвого підвищення іміджу країни, розбудови національної свідомості, відродження правової культури тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поширення корупції в Україні призвело до поступового зростання інтересу вчених до наукового осмислення корупції. Дослідженню цього феномена присвячені праці таких сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників, як О. Бусол, М. Камлик, О. Костенко, А. Куракіна, М. Левіна, В. Мандибури, М. Мельника, М. Михальченка, Є. Невмержицького, С. Сібірякова та ін.

Мета статті. Розглянути існуючі в науці підходи до визначення поняття «корупція» та її сутнісні характеристики; проаналізувати різноманітні прояви корупції, які сприяють руйнуванню правової культури в Україні.

Основні результати дослідження. Корупція є явищем, що існує упродовж усього існування людства. Вона поширена в усьому світі, в усіх країнах і призводить до негативних наслідків в економічній та соціальній сферах суспільного життя.

Серед учених існують різні підходи до визначення поняття та основних характеристик корупції. Поняття, які обговорюються у науковій літературі, переважно відрізняються тим, що автори відносять корупцію до правопорушення, до злочину або дають їй більш широке тлумачення – як соціального явища.

Термін «корупція» походить від сполучення латинських слів «*correi*» (кілька учасників, що вступають у відносини з приводу одного предмета) і «*rumpere*» (ламати, пошкоджувати, порушувати, скасовувати). У результаті утворився самостійний термін «*corruptere*», який передбачає участь у діяльності кількох осіб, метою яких є «гальмування» нормального ходу судового процесу або процесу управління справами суспільства [2, с. 18, 31].

Античний світ сприймав корупцію досить неоднозначно. Корумпувати (від лат. «*corruptere*») означало пошкоджувати шлунок поганою їжею, засмучувати справи, марнувати стан, приводити в занепад звичаї, упускати можливості, розбещувати молодь, спотворювати зміст, фальсифікувати результати, ганьбити гідність.

Протягом наступних майже тисячі років – у період Середньовіччя – поняття «корупція» набуває виключно церковного, канонічного значення – як зваба, спокуса диявола.

У Новий час поняття корупції пов'язано з початком утворення централізованих держав та існуючих правових систем. Важливий імпульс до осмислення корупції в сучасному розумінні зробили праці Н. Макіавеллі, який порівнював її з хворобою, яку спочатку важко розпізнати, але легше лікувати, якщо вона запущена, то легко побачити, але важко вилікувати [3, с. 119].

Через століття акцент у розумінні корупції був перенесений на її кримінологічну та кримінально-правову сторони. Т. Гоббс через століття написав: «Люди, які кичаться своїм багатством, сміливо скоюють злочини в надії, що їм вдасться уникнути покарання шляхом корумпування державної юстиції або одержати прощення за гроші або інші форми винагороди» [4, с. 93–102]. До них він також відносив – «мають багато могутніх родичів або популярних людей, які завоювали високу репутацію», які насмілювалися порушувати закони в надії, що їм вдасться чинити тиск на владу, що виконує закон. Корупція, за Т. Гоббсом, «корінь, з якого витікає у всі часи і при будь-яких спокусах презирство до всіх законів» [4, с. 93–102]. Висновок, зроблений у середині XVII ст., виявився актуальним і у XXI ст.

Історичні корені корупції, ймовірно, походять від звички робити подарунки, щоб домогтися прихильності. Дорогий подарунок виділяв людину серед інших прохачів і сприяв тому, щоб його прохання було виконано. Тому в первісних суспільствах плата жерцю чи вождю була нормою.

З ускладненням державного апарату та посиленням влади центрального уряду з'явилися професійні чиновники, які за задумом правителів повинні були утримуватися лише за рахунок фіксованого окладу. На практиці ж чиновники прагнули скористатися своїм становищем для таємного збільшення доходів [5].

Корупція як масове явище настільки охопила суспільство, що стала якщо не нормою, то частиною культурної спадщини цілого народу, стереотипом його повсякденної поведінки. Про це свідчить аналіз становлення і розвитку корупції у світовій та українській історії: «заражені корупцією» люди були у всі часи, в усіх країнах і державах. Навіть у Старому Заповіті є згадки про корупцію: «Наставлені руки на зло, щоб вправно чинити його; начальник жадає дарунків, суддя ж судить за плату, а великий говорить жадання своєї душі, і викривлюють все» [Михея 7:3] [6, с. 865], «Проклятий, хто бере підкупа, щоб забити кого, пролляти кров неповинну!» [Повторення Закону 27:25] [7, с. 205], «Князі твої вперті і друзі злодіям вони; хабара вони люблять усі та женуться за дачкою, не судять вони сироти, удовина справа до них не доходить...» [Ісаї 1:23] [8, с. 637].

Як справедливо констатує А. Фірсов, корупція – це не явище, що існує само по собі. Це – одна з ознак неблагополуччя суспільства. Рівень корупції в суспільстві – аналог температури у хворого. Чим вище рівень корупції у суспільстві, тим більш хворе суспільство. Відповідно, боротися з корупцією – це те саме, що боротися з температурою у хворої людини. Проте боротися треба не з проявами, а з причинами. Не завжди вживання ліків, що знижують температуру, сприяє видужуванню організму. Не завжди боротьба з корупцією сприяє видужуванню суспільства. Щоб побороти ознаки неблагополуччя, необхідно лікувати не учасників корупційного процесу (тих, хто дає чи бере хабарі), а причини неблагополуччя у суспільстві.

Якщо подивитися на корупцію як на дії чи бездіяльність людей при перерозподілі ресурсів, вказує автор, то можна побачити таке: корупція – це не поодинокий випадок, а постійний процес; у корупційному процесі завжди бере участь представник суспільства, представник влади, який розпоряджається на свій розсуд (кошти, ліцензії, реєстрації, заборони, пільги тощо).

Отже, явище, причини якого не з'ясовані та неліквідовані, досить легко відроджується. Тому, якщо боротися не з причиною корупції, а з її фактами, то при послабленні боротьби корупція природним чином повертається до початкового або ж більшого рівня [5].

Як у будь-якого складного соціального явища, корупція не має єдиного визначення. Зрозуміло, що політологи, соціологи, фахівці з управління, економісти, юристи по-різному трактують це поняття. Багато українських і зарубіжних дослідників дотримуються думки, що корупція – це злочинна діяльність, що полягає у використанні посадовими особами довірених їм прав і владних можливостей з метою особистого збагачення. Можна зазначити, що це широкий підхід до аналізу поняття корупції. У межах вузького підходу корупція ототожнюється з найбільш типовими формами її прояву, такими як хабарництво і продажність. Різноманітність визначень корупції, безсумнівно, відображає об'єктивну складність цього явища [9, с. 500–501].

Інший дослідник цієї проблеми – Є. Охотський корупцію визначає як багатоаспектне, багаторівневе, системно організоване соціальне явище, що органічно інтегрує в собі як економічну, юридичну, етичну, так і соціальну складові. Вона пронизує всі сфери і підсистеми суспільного буття, зачіпає інтереси всіх соціальних груп, прошарків і класів суспільства, вражає економіку й політику, соціальну сферу та культуру. Це особлива форма протиправної діяльності, злочин проти суспільства, державної влади, інтересів державної служби всіх рівнів, взаємодія між посадовцем і особою, які добровільно вступили у змову. Звідси – незаконність отримання матеріальних і нематеріальних благ, формування аморального соціального середовища [10, с. 25–33].

У цьому ж ключі визначають корупцію і на міжнародному рівні. У статті 7 Кодексу поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку [11], прийнятому 34-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН у 1979 р., під корупцією слід розуміти скоєння або не скоєння дії при виконанні обов'язків або з причин цих обов'язків у результаті одержання подарунків, що приймаються або вимагаються, обіцянок або стимулів кожного разу, коли має місце така діяльність або бездіяльність.

У Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією, ратифікованій Законом України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV, корупцію визначено як прями чи опосередковані вимагання, пропонування,

дачу або одержання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабар, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [12; 13].

У 2017 р. побачила світ монографія В. Мандибури «Корупція: інституційна сутність та механізм подолання» [14, с. 36–37], в якій автор, підсумовуючи результати проведеного категоріального визначення сутності корупції, стверджує, що це:

1) система соціально-економічних відносин, пов'язаних із підкупом-продажністю державних чиновників чи інших посадовців;

2) зловживання владою чи службовим становищем, яке вчинене з корисливою метою, або зловживання владою чи посадовим становищем, що вчинене з метою реалізації будь-якої особистої вигоди;

3) використання посадових повноважень, статусу, посади, а також її авторитету та пов'язаних із ними можливостей задоволення особистого чи групових інтересів;

4) елемент (ознака) або різновид організованої злочинності;

5) акт правопорушення, здійснюваного державними службовцями, або система відповідних стосунків, що виникають між певними службовими особами та кримінальним середовищем на основі протиправної діяльності цих посадових осіб на шкоду державним і суспільним інтересам.

Отже, із численних визначень корупції можна виокремити дві загальні риси цього явища, на які вказують більшість авторів: по-перше, корупція характеризується зловживанням владними повноваженнями, по-друге, корупція характеризується прагненням до особистої або групової вигоди, всупереч публічним інтересам.

Корупцію класифікують: за типами взаємодіючих суб'єктів (громадяни і службовці, фірми і чиновники, нація і політичне керівництво); типу вигоди (отримання прибутку або зменшення витрат); спрямованості (внутрішня і зовнішня); способу взаємодії суб'єктів, ступеня централізації тощо.

Форми корупції також є різноманітними: хабарництво, фаворитизм, кумівство, протекціонізм, лобізм, незаконний розподіл і перерозподіл суспільних ресурсів і фондів, приватизація, фінансування політичних структур, використання особистих контактів для отримання доступу до суспільних ресурсів [10, с. 25–33].

Важливим напрямом у дослідженні феномена корупції є аналіз основ для виникнення корупційного механізму. Г. Попов звертає увагу на те, що основною базою корупції в сучасному суспільстві є посилення ролі держави, а разом із тим і чиновників. Чиновники одержують фіксовану, але не дуже високу зарплату, хоча самі ухвалюють рішення щодо мільярдних видатків. Саме розрив між тим, чим розпоряджається чиновник, і його офіційною зарплатою, на думку Г. Попова, і є однією з головних об'єктивних основ корупції [15]. Підвалиною корупції є також дисбаланс між гілками влади, їх нестійкість через короткі строки повноважень представників влади. Крім того, вибори, діяльність політичних партій, голосування створюють живильне середовище для пошуку будь-яких резервів, тому корупційну межу досить часто переступають навіть у передових країнах.

Деякі вчені вважають, що у вивченні причин корупції у різних країнах світу варто враховувати також ментальність нації та її історичний досвід. Негативне ставлення до корупції міститься також у культурних традиціях нації. Прикладом можуть слугувати країни Південної Європи, зокрема Данія, де протестантизм не дозволяє «красти» у держави, тому що в протестантській моралі закладено відповідальність кожного за законом. Крім того, у Скандинавських країнах різні щодо рівня доходів верстви населення мають рівні соціальні можливості [2, с. 367].

Аналіз різноманітних проявів української корупції дає змогу виділити деякі її суто українські ознаки. Проблема високого рівня корупції в Україні полягає не так у відсутності законодавчої бази чи неефективній антикорупційній боротьбі, як у ставленні українців до корупції як до нормального явища. Дослідження й опитування показують, що корупція вже давно стала звичним явищем і нормою життя в Україні і не сприймається багатьма як зло. Пересічні громадяни беруть активну участь у корупційних діях. Подяка у вигляді грошей, подарунка за послуги вчителю або лікарю тощо вважається нормою. Ще одна суто українська ознака корупції – призначення на

державні посади не за фаховими, моральними якостями, а за критеріями кумівства, земляцтва, особистої відданості [9, с. 505].

Сучасна вітчизняна корупція, на думку О. Костенко, – це корупція кризового типу, оскільки вона: а) породжується кризовими явищами сучасного українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції!); б) здатна поглиблювати кризу цього суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні [16, с. 14]. Отже, для подолання корупції кризового типу потрібне проведення глибоких соціальних реформ, які змінять спосіб життя так, щоб жити і працювати чесно і по закону стало вигідно [17].

Якщо ж визначити сутність корупції крізь призму суспільного призначення державної служби, то слід зробити наголос на тому, що корупція порушує загальні принципи такої служби, які визначені як національним законодавством, так і міжнародно-правовими актами. Так, у Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб державна посада визначається як така, що наділена довірою, і яка передбачає виконання зобов'язання діяти в інтересах держави.

«Державні посадові особи повинні виконувати свої обов'язки і функції компетентно і ефективно у відповідності до законів і з повною доброчесністю, а також приймати справедливі та неупереджені рішення. Корупціонер, який обіймає державну посаду, діє всупереч суспільним вимогам: зловживаючи довірою держави (а значить і наданою йому владою чи посадовими повноваженнями), він діє незаконно, недоброчесно, несправедливо і упереджено, надаючи при цьому неправомірну перевагу своєму приватному інтересу чи інтересам інших осіб» [18, с. 99–101].

Численні причини, що породжують правопорушення корупційної спрямованості в системі державної служби (так звані «корупційні ризики» службової поведінки державних службовців), поділяють на: загальні і спеціальні. До загальних корупційних ризиків службової поведінки можна віднести такі: а) недосконалість законодавчих та інших нормативних правових актів, їх неповнота, нечіткість і деколи навіть суперечливість між собою; б) причини економічного, соціального і організаційного характеру; в) неналагодженість механізму відомчого контролю; г) низький рівень правової культури. До спеціальних корупційних ризиків службової поведінки слід віднести: а) психологічні; б) соціально-психологічні [19, с. 137].

Слід зауважити, що природа корупції закладена в людській психології у вигляді інстинкту збагачення, який лише за певних умов може реалізуватися у корупційні порушення.

Аналіз причин порушень законності й службової дисципліни на державній службі, наслідком яких, як правило, є корупційна поведінка державних службовців, дає змогу стверджувати, що природа цих негативних явищ пов'язана з професійною деформацією особистості державного службовця. Під деформацією особистості зазвичай розуміють негативні зміни психічних процесів, станів, властивостей і якостей особистості під впливом середовища, в якому здійснюється її діяльність, що характеризуються різним ступенем або рівнем прояву, обумовленої швидкістю, широтою і глибиною деформації і призводять до неадекватної поведінки у процесі виконання тієї чи іншої діяльності. Професійну деформацію особистості визначають також як зміну професійних можливостей і особистості людини в соціально-негативний бік [20, с. 106–108].

Різні вчені, які досліджують цю проблематику, виокремлюють такі фактори, що призводять до професійної деформації особистості державного службовця:

- а) не залежать від особливостей особистості й від соціально-психологічних характеристик службового колективу, обумовлених специфікою відповідної службової діяльності;
- б) особистісні властивості будь-якого державного службовця;
- в) фактори соціально-психологічного характеру, під якими розуміються соціально-психологічний клімат, стиль керівництва в колективі, ступінь соціально-психологічної захищеності державного службовця [19, с. 149–150].

Проте слід зазначити, що, як правило, потрапляючи в колектив, людина переймає правила поведінки, які в цьому колективі утверджені. Тому, якщо внутрішньовідомча культура така, що стосовно хабарів панує потурання, безвідповідальність при вирішенні службових питань, відсутність гласності при обговоренні провини співробітників, то новопризначені працівники сприймуть таку поведінку як нормальну і слідуватимуть їй надалі [21].

Отже, до факторів, що впливає на професійну деформацію особистості, відноситься також низька управлінська культура керівників, яка проявляється у:

- надмірній авторитарності, ігноруванні рівня підготовки і досвіду роботи співробітників, відсутності обліку їхніх індивідуальних особливостей і невизнання за ними права на самостійні рішення;

- нераціональному контролю за професійною діяльністю, коли контролюючі заходи або надмірні, або зовсім відсутні;

- ігноруванні необхідності службового зростання і професійної підготовки підлеглих [22, с. 91].

Існування напружених, конфліктних відносин між співробітниками, їх відокремленість і взаємна підозрілість стосовно один до одного формують ознаки професійної деформації особистості.

Слушною є думка О. Костенка: «...якість життя кожного члена суспільства залежить не лише від якості державних інституцій та інституцій громадянського суспільства, воно визначальним чином залежить від стану “людського фактора”, тобто від соціальних властивостей (зокрема, від правової і моральної культури) кожного члена суспільства, з якими громадянин вступає у суспільні відносини <...>. Якщо правова і моральна культура (“людський фактор”) наших співгромадян не є розвинутою до європейського рівня, то жити по-європейськи нам не вдасться!» [16, с. 16].

Отже, серед найголовніших суспільних цінностей духовного відродження України можна назвати очищення від корупції, створення таких «правил гри» у вигляді стабільної законодавчої бази, що сприяє детінізації та швидкому розвитку виробництва [23]. Серед цінностей – підкріплене дієвими механізмами право простої людини на захист від адміністративної сваволі та маніпулювання, практична реалізація гасла «Закон один для всіх!».

Саме включення потенціалу діяльності, спрямованої на зменшення корупційної активності громадян, у систему протидії корупції передбачає розгортання в Україні діяльності з формування антикорупційної культури громадян (зокрема, наприклад, у вигляді розроблення і здійснення спеціальної «Програми формування антикорупційної культури громадян в Україні» з урахуванням зарубіжного досвіду) [16, с. 15–17].

Крім політичної волі і правоохоронної активності, системна боротьба з корупцією передбачає позитивну зміну соціокультурного простору сучасного українського суспільства. Важливим кроком має стати антикорупційна пропагандистська кампанія, головна мета якої – виховання антикорупційного духу у свідомості населення.

Сьогодні дуже важливо розуміти суспільну небезпеку корупції і боротися з нею не тільки як зі злочинною діяльністю, а й як із антикультурою, девіантною соціальною практикою. Таким чином, системотворчою підставою антикорупційної стратегії повинне стати вдосконалювання механізмів соціальної регуляції і розвиток механізмів соціального контролю. Основними напрямками цього процесу виступають удосконалювання процедур державного управління і формування правової культури населення [9, с. 506].

Висновки. Корупція є своєрідним відображенням основних соціальних процесів, що відбуваються в державі та суспільстві, здійснює негативний вплив на економіку, політику, право, ідеологію тощо. Вона як масове явище настільки охопила наше суспільство, що стала якщо не нормою, то частиною культурної спадщини народу, стереотипом його повсякденної поведінки.

Сьогодні дуже важливо розуміти суспільну небезпеку корупції і боротися з нею не тільки як зі злочинною діяльністю, а й як із антикультурою, девіантною соціальною практикою. Серед найголовніших суспільних цінностей духовного відродження України можна назвати очищення від корупції, створення таких «правил гри» у вигляді стабільної законодавчої бази, що сприяє детінізації та швидкому розвитку виробництва.

Використані джерела

1. Андрійко О. Ф. Принцип верховенства права: проблеми тлумачення та застосування в адміністративному праві / О. Ф. Андрійко, В. П. Нагребельний, Л. Є. Кисіль, Ю. С. Педько, В. А. Дерезь, А. А. Пухтецька, А. В. А. В. Кірмач // Альманах права. Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. Науково-практичний юридичний журнал. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – Вип. 3. – С. 71–77.

2. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : монографія / О. Ю. Бусол. – К. : Ін Юре, 2014. – 564 с.
3. Макиавеллі Н. Государь: Сочинения / Н. Макиавелли. – М. : ЭКСМО-Пресс ; Харьков : Фолио, 2001. – 656 с.
4. Гоббс Т. Левиафан или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс. – М., 1936. – 229 с.
5. Фирсов А. Заметки о коррупции / А. Фирсов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.democracy.ru/article.php?id=577>.
6. Книга пророка Михея // Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. І. Огієнка. – К. : Укр. Біблійне Товариство, 2011.
7. Повторення Закону // Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. І. Огієнка. – К. : Укр. Біблійне Товариство, 2011.
8. Книга пророка Ісаї // Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. І. Огієнка. – К. : Укр. Біблійне Товариство, 2011.
9. Широкова Є. О. Феномен корупції у соціологічному вимірі / Є. О. Широкова // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць ДонДУУ. – Т. XV. Серія «Спеціальні та галузеві соціології». – 2014. – Вип. 281. – С. 497–507.
10. Охотский Е. В. Коррупция: сущность, меры противодействия / Е. В. Охотский // Социологические исследования. – 2009. – № 9. – С. 25–33.
11. Резолюция 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН «Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка» от 17 декабря 1979 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_282.
12. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Рада Європи від 4 листопада 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_102.
13. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 16. – Ст. 266.
14. Мандибура В. О. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання: Монографія / В. О. Мандибура. – К. : Парламентське видавництво, 2017. – 488 с.
15. Попов Г. Х. Проблемы противодействия коррупции в современной России / Г. Х. Попов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kommersant.ru/doc/1319559>.
16. Костенко О. Щодо антикорупційного потенціалу «людського фактора», або про «камінь, яким зневажали будівничі» / О. Костенко // Право України. – 2015. – № 12. – С. 14–21.
17. Костенко О. М. Корупція в Україні – це наслідок соціальної аномалії / О. М. Костенко // Слово Просвіти. – 24 серпня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovoprosvity.org/2017/08/24/koruptsiya-v-ukrajini-tse-naslidok-sotsialnoji-anomaliji/>.
18. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / упоряд.: М. І. Камлик, Є. В. Невмержицький, Л. М. Доля та ін. ; за ред.: Б. В. Романюка, М. І. Камлика. – К. : Школяр, 1999. – 480 с.
19. Позднышов А. Н. Служба в органах внутренних дел как особый вид государственной службы / А. Н. Позднышов ; отв. ред. Д. К. Нечевин. – Ростов-на-Дону : Ростовский гос. ун-т, 2002. – 230 с.
20. Буданов А. В. К вопросу профессиональной деформации сотрудников органов внутренних дел / А. В. Буданов // Морально-психологическая подготовка сотрудников ОВД к действиям в экстремальных условиях: Сборник статей. – М., 1994. – С. 106–108.
21. Пустовалова И. Н. Формирование правосознания – основное условие деинституализации коррупционных отношений / И. Н. Пустовалова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.advokat-natarius.ru/s27>.
22. Тимошенко И. В. Антикоррупционная направленность статуса государственных служащих и коррупционные риски их служебного поведения / И. В. Тимошенко, Л. В. Завгородняя // Северо-Кавказский юридический вестник. – 2012. – № 2. – С. 84–92.
23. Історія та практика державного управління і місцевого самоврядування в Україні / М. О. Багмет, В. М. Ємельянов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ. – 2006. – II т. – 292 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/35885/>.
24. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.

Макаренко Л. О. Корупція як визначальний фактор руйнування правової культури в Україні

У статті розглянуто корупцію, яка є своєрідним відображенням основних соціальних процесів, що відбуваються у державі та суспільстві, здійснює негативний вплив на економіку, політику, право, ідеологію тощо.

Виокремлено дві загальні риси цього явища, на які вказують більшість авторів: по-перше, корупція характеризується зловживанням владними повноваженнями, по-друге, прагненням до особистої або групової вигоди, всупереч публічним інтересам.

Проблема високого рівня корупції в Україні полягає не так у відсутності законодавчої бази чи неефективній антикорупційній боротьбі, як у ставленні українців до корупції як до нормального явища. Сьогодні дуже важливо розуміти суспільну небезпеку корупції і боротися з нею не тільки як зі злочинною діяльністю, а й як із антикультурою, девіантною соціальною практикою.

Ключові слова: корупція, правова культура, національна свідомість, антикультура, деформація особистості, антикорупційна боротьба.

Makarenko L. Corruption as a determining factor in the destruction of legal culture in Ukraine

The article considers corruption, which is a reflection of basic social processes in the state and society, has a negative impact on the economy, politics, law, ideology and the like.

Noted that there is a broad approach to the analysis of the concept of corruption, namely, it is a criminal activity consisting of the use by officials of entrusted to them rights and government opportunities for personal enrichment and a narrow approach to corruption identified with the most typical forms, such as bribery and corruption. The diversity of definitions of corruption, no doubt, reflects the inherent complexity of this phenomenon. Highlighted two common features of this phenomenon, indicated by most authors: first, corruption is characterized by the abuse of power and, secondly, corruption is characterized by the desire for personal or group benefits, contrary to the public interest.

Corruption klassificeret: types of interacting actors (citizens and employees, firms and officials, the nation and the political leadership); the type of benefits (profits or reducing costs); orientation (internal and external); the interaction of actors, degree of centralization, and the like.

The analysis of different manifestations of Ukrainian corruption allows to allocate some of its purely Ukrainian signs. The problem is the high level of corruption in Ukraine is not so much the absence of legislation or ineffective anti-corruption fight, as in the attitude of Ukrainians towards corruption as a normal phenomenon.

In addition to political will and law enforcement activity, systemic fight against corruption implies a positive change in socio-cultural space of modern Ukrainian society. Important step would be the anti-corruption propaganda campaign, whose main goal – the education of anti-corruption spirit in the public mind. It is very important to understand the social danger of corruption and to combat it not only with criminal activities, but as with the anti-culture, deviant social practice.

Key words: corruption, legal culture, national consciousness, culture, deformation of the personality, the anti-corruption struggle.

УДК 340.1

*Олена Миколаївна Макеєва,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету,
кандидат юридичних наук*

ПРАВОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. В умовах розвитку інформаційного суспільства та збільшення інформаційних потоків зростає роль наукових методів оброблення та аналізу інформації. Складність та суперечливість суспільних процесів, різноманітність й надмірність інформації, забезпечення комунікації між владою та суспільством, відсутність достовірного знання про правову дійсність є передумовами здійснення інформаційно-аналітичної діяльності. У теперішніх умовах важливим чинником державотворення сучасної України є консолідація суспільства через правову інформаційно-комунікативну діяльність. Актуальність вивчення правової комунікації в системі інформаційно-аналітичної діяльності полягає у тому, що вона забезпечує взаємодію громадян та влади, сприяє вдосконаленню взаємозв'язків між усіма суб'єктами правового інформаційного простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій юридичній літературі питання правової комунікації досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Ю. Хабермас, Дж. Пітерс, М. ван Хук, А. Поляков, А. Токарська, І. Честнов. Окремі аспекти правової комунікації вивчали В. Бачинін, Н. Луман, С. Максимов, Н. Оніщенко, П. Рабінович та ін. В. Варенко, І. Захарова, Л. Філіпова, Г. Сілкова займалися дослідженням інформаційно-аналітичної діяльності, Ю. Сурмін досліджував поняття «аналітична діяльність», О. Мандзюк – правову природу аналітичної діяльності.

Мета статті полягає в дослідженні ролі правової комунікації як складової інформаційно-аналітичної діяльності.

Основні результати дослідження. Інформаційне суспільство є тим середовищем, у якому ефективно реалізуються цінності громадянського суспільства. До цього процесу долучилася Україна як держава, що задекларувала свій розвиток на основах демократії. Проблеми формування інформаційного суспільства особливо актуальні для країн, що перебувають у перехідних умовах, зокрема й для сучасної України, у якій відбуваються процеси становлення державності, здійснюється аналіз та узагальнення світового досвіду державотворення, апробуються нові моделі публічного управління та правової комунікації, спрямовані на посилення взаємодії суспільства та влади, забезпечення ефективності законодавства та правової політики держави.